

Projekt

Załącznik do
Uchwały Nr .....
Rady Gminy Promna

**GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
NA LATA 2011 - 2015**

UZGODNIONO :

**Wojewódzki Urząd
Ochrony Zabytków w Warszawie
Delegatura w Radomiu**

OPRACOWAŁ :

Wójt Gminy Promna

WRZESIEŃ 2011

PRACE ZREALIZOWAŁO :

K O N S O R C J U M
ARCHEOLOGICZNO-ETNOGRAFICZNE
POŁUDNIOWEGO MAZOWSZA i PÓŁNOCNEJ MAŁOPOLSKI
UL. SŁONECZNA 90
26-110 SKARŻYSKO KAMIENNA
TEL. 0600-375-127
Pod kierunkiem: mgr. Artura Buńko

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.....	5
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	6
2.1. Cele programu w świetle Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad Zabytkami.	
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	7
3.1 Definicje podstawowych pojęć z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.	
3.2 Uwarunkowania prawne.....	9
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	12
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	
4.2. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020	14
4.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego	15
4.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami 2006-2009.....	16
4.5. Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu.....	19
4.6. Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa	21
4.7. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu	
4.8. Strategia Rozwoju Powiatu Białobrzeskiego na lata 2008 - 2018	
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	26
5.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Promna.	
5. Ogólna charakterystyka gminy	
5.2. Zabytki nieruchome	28
5.3. Zabytki ruchome	31

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

5.4.	Zabytki archeologiczne.....	31
5.5.	Zweryfikowana Gminna Ewidencja Zabytków.....	46
6.	Cele, priorytety, kierunki działania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	50
6.1.	Cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	
6.2.	Podstawowe priorytety.....	52
6.3.	Działania związane z ochroną zabytków leżących na terenie gminy.....	53
6.4.	Wdrożenie programu.....	54
7.	Instrumenty finansowe	
8.	Podsumowanie.....	55
8.1.	Zakres ochrony konserwatorskiej dla obiektów ujętych w rejestrze zabytków.....	56
8.2.	Zakres ochrony konserwatorskiej dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków	

1. Wstęp

Dziedzictwem kulturowym nazywamy dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, a jednocześnie to dorobek naszych czasów. Najczęściej kojarzymy dziedzictwo kulturowe z architekturą i sztuką oraz archeologią. Jednak do spuścizny po przodkach należą dawne formy uprawy roli, sposoby produkcji wyrobów charakterystycznych dla danego regionu, a także rozmaite przejawy życia i rozwoju społeczności, co stanowi całość naszej kultury. Należy zatem pamiętać o bogactwie nieodnawialnych źródeł informacji o życiu i działalności przodków oraz o konieczności zachowania tych źródeł dla przyszłych pokoleń. Wzrasta świadomość potrzeby ochrony zabytków wśród mieszkańców naszej gminy. Dbłość o należyty stan i atrakcyjny wygląd obiektów zabytkowych stała się naszym obywatelskim obowiązkiem.

Rewitalizacja poszczególnych obiektów stanowi szansę na ich uratowanie. Stworzenie programu opieki nad zabytkami jest koniecznością przewidzianą ustawą oraz zapotrzebowaniem społecznym. Stanowi także istotny czynnik w upowszechnianiu wiedzy i pomocy skierowanej do właścicieli zabytków w dbaniu o ich dobrą kondycję.

Gmina nie stanie się atrakcyjna dla turystów, jeżeli jej zabytki będą zaniedbane, bądź niewłaściwie promowane czy eksponowane. To niepowtarzalny urok zadbanej domów, miejsc pamięci narodowej oraz walory klimatyczne stanowią osobliwy charakter tego miejsca.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Promna na lata 2011 - 2015 jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie (Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Promna, Uwarunkowania Rozwoju. Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego Gminy). Wyżej wymienione dokumenty określają politykę administracyjną w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, a także upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami jest podstawą współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Taka współpraca, rozwijana w kolejnych latach, powinna przynieść, nie tylko lokalnej społeczności wymierne korzyści, a najistotniejsza z nich, to zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Gminy zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr 16, poz. 95) w zakresie zadań własnych realizują sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 ust 1 pkt.9). Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nakłada na gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami). Ustawa reguluje zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, definiuje pojęcie zabytku, określa formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), formy finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania i inne.

2.1. Cele programu w świetle Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Promna lata 2011 - 2015 zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą ma na celu :

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, dziejami i zabytkami gminy Promna, w tym z wykazem obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego oraz wykazem obiektów typowanych do wpisu w tym rejestrze jak również z wykazem Gminnej Ewidencji Zabytków,
- zapoznanie z uwarunkowaniami prawnymi dotyczącymi ochrony i opieki nad zabytkami,
- rozpoznanie potrzeb dotyczących podejmowania działań zmierzających do powstrzymania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania,
- podejmowanie działań w zakresie stałego podnoszenia świadomości społecznej o wartościach duchowych i materialnych otaczających nas krajobrazów i konieczności większej troski każdego o ich ochronę, należyte kształtowanie i pielęgnację,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,

- współpraca z właścicielami zabytków dla zapewnienia im właściwej opieki, wskazywanie potencjalnych źródeł pozyskiwania środków na realizację zadań renowacyjnych, remontowych oraz dotyczących rewitalizacji obiektów zabytkowych,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

3.1. Definicje podstawowych pojęć z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie zabytku, wprowadza pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami.

Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym. Ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytki pogrupowano w trzech kategoriach jako zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. W myśl ustawy ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji ;

- 2) **zabytki ruchome** będące, w szczególności :
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
  - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznej dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr85, poz. 539, z 1998r. Nr 106, poz. 668 z 2001 r. Nr 129, poz.1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz.984),
  - f) instrumentami muzycznymi,
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji ;
- 3) **zabytki archeologiczne** będące, w szczególności :
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - b) cmentarzyskami,
  - c) kurhanami,
  - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”, (art. 6.2 ustawy).

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu :

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami (art. 5 ustawy) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

3.2. Uwarunkowania prawne.

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art.5, art. 6 ust. 1 i art.86 Konstytucji RP).

W myśl ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z dnia 17 września 2003 r. art.7) formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Zabytki znajdujące się na terenie województwa wpisuje do rejestru zabytków Wojewódzki Konserwator Zabytków. Wpisu do rejestru można dokonać z urzędu, bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomości lub wieczystego użytkownika gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Do rejestru można również wpisać otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwę geograficzną, historyczną lub tradycyjną tego obiektu. Podobna procedura dotyczy zabytków ruchomych, Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzi także Wojewódzki Konserwator Zabytków. Sposób rejestracji zabytków reguluje w/w ustawa oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. (Dz. U. z 2004 r., Nr 124, poz. 1305).

Na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy, przedstawiający szczególną wartość, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, taki wniosek może złożyć po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków.

Rada Gminy, w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć *park kulturowy* w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zabezpieczenia wyróżniających się krajobrazowo terenów z obiektami nieruchomymi charakterystycznymi dla danej miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. W uchwale winny się znaleźć: nazwa parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia.

Po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, wójt sporządza plan ochrony parku kulturowego, a następnie ów plan zatwierdza rada gminy.

Inną formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych są postanowienia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, którego projekt konsultowany jest z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jednak zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r., Nr 80, poz. 717) większość planów miejscowych utraciła w 2004 r. moc prawną.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

Realizacja zadań w dziedzinie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Reguluje te kwestię art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001r. , Nr 142, poz. 1591 z późniejszymi zmianami), dokument określa zadania własne gminy: „, *zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad nimi*”.

Kolejnym dokumentem planistycznym w gminie jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, które wykonuje się obligatoryjnie dla całości gminy, lecz nie jest powszechnie obowiązującym przepisem gminnym (art. 6 ust.7), a jedynie wewnętrznym zobowiązaniem władz gminy, czyli tzw. aktem kierownictwa wewnętrznego.

Zgodnie z ustawą o zagospodarowaniu przestrzennym priorytetem studium jest określenie polityki przestrzennej gminy (art. 6 ust. 1) ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań wynikających z przepisów szczegółowych odnośnie występowania obiektów i terenów chronionych.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego powinien zawierać ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- parków kulturowych.

W myśl ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami każda gmina prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków, która stanowi podstawę do sporządzenia Programu Opieki nad Zabytkami. Ewidencja ta jest prowadzona jako zbiór kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych Wojewódzką Ewidencją Zabytków (art. 21 i 22, Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz.1568 z późniejszymi zmianami). Sam wpis zabytków nieruchomych do Gminnej Ewidencji Zabytków nie przesądza o formie ich ochrony, jednak obok zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, stanowi przesłankę do objęcia tych zabytków ochroną w formie zapisu w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Gminna Ewidencja Zabytków w Promnej stanowiła podstawę do sporządzenia niniejszego programu.

Inne bardzo istotne uregulowania prawne w kwestii ochrony zabytków znajdziemy w następujących dokumentach:

- Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. dotyczy prawa budowlanego (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. dotyczy ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. 2008 r. Nr 25 , poz. 150) i ustawa z dnia 6 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz.880).
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. dotyczy gospodarki nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 261,poz.2603 z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2001 r. Nr. 13, poz 123).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz.873 z późniejszymi zmianami).

Ochronę zabytków znajdujących w bibliotekach i muzeach regulują akty prawne:

- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późniejszymi zmianami).
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późniejszymi zmianami).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Narodowa Strategia Kultury na lata 2004 - 2013 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 stanowi rządowy dokument tworzący ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w dziedzinie kultury, a w szczególności dla współcześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach gospodarki rynkowej, a także zbieżnej z interesami Polski i Unii Europejskiej.

Podstawowym celem strategii jest działanie na rzecz równomiernego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce. Przyjęto następujące priorytety:

- 1) Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe, celem poprawy stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja tych zadań umożliwi zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- 2) Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Dokumentem, który służy do wdrożenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w kwestii materialnej spuścizny kulturowej Polski jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program ten jest zgodny z Narodowym Planem Rozwoju (Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r.) z Narodowym Planem Rozwoju, Dz. U. Nr 116, poz. 1206 oraz założeniami do krajowego programu ochrony zabytków. Podstawą do realizacji Narodowego Programu Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest uznanie obszaru dziedzictwa jako wykładnię rozwoju i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności i promowania regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

W Narodowym Programie Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” wyznaczone zostały strategiczne cele polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków:

- Przygotowanie skutecznego systemu prawno - finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami;
- Podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji o tematyce dziedzictwa kulturowego;
- Poszukiwanie narzędzi wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej;
- Ograniczenia w dowolnym opiniowaniu konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za postępowanie niezgodne z prawem;
- Intensyfikacja ochrony i promowania dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem kompleksowej poprawy stanu zabytków nieruchomych.

4.2. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020.

Zamierzeniem strategicznym „Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020” jest promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego. Celem działań promocyjnych jest budowanie trwałego i stabilnego wizerunku Mazowsza, jako obszaru o dużym potencjale rozwojowym, którego dynamiczny rozwój oparty jest na wysokich walorach kulturowych, przyrodniczych oraz krajobrazowych. Promocja regionu powinna być ekspozycją jego mocnych stron, tj.: bogate dziedzictwo kulturowe regionu (zachowana i utrwalona spuścizna materialna i niematerialna) oraz zróżnicowanie kulturowe i obyczajowe poszczególnych podregionów, istnienie cennych terenów dolin rzecznych, kompleksów leśnych oraz obszarów ujętych w Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000. Wymiernym efektem prowadzonej promocji będzie nie tylko rozwój funkcji turystycznych i przyciągnięcie turystów, ale także aktywizacja obszarów wiejskich, dla których jedną z szans rozwoju jest rozwój agroturystyki oraz innych form turystyki. W tym celu podjęte będą następujące działania:

- wzmocnienie dotychczasowych kierunków działań samorządu, propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury w regionie;
- rewitalizacja zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych;
- wsparcie tworzenia lokalnych parków kulturowo-historycznych wokół istniejących zabytków architektury umożliwiających rozwój funkcji turystycznych;
- rozwój sieci szlaków turystycznych w obrębie województwa mazowieckiego, w tym sieci dróg o znaczeniu turystycznym, szlaków i ścieżek rowerowych oraz włączenie ich do sieci;
- w sąsiednich województwach,

Główne zamierzenia strategiczne dotyczące turystyki i kultury:

- wykreowanie pasm turystyczno-kulturowych na rzecz rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych (w tym zwłaszcza w oparciu o unikalne walory najważniejszych ciągów ekologicznych, takich jak dolina Wisły), przy jednoczesnym upowszechnianiu wiedzy o historii regionu i jego bogactwach;
- rozbudowanie zaplecza turystycznego (m.in. hoteli, pensjonatów, schronisk młodzieżowych);

- promowanie turystyki i sportów wodnych poprzez wyznaczenie i utrzymanie szlaków wodnych, rozwój żeglugi rzecznej oraz zaplecza towarzyszącego np. porty, przystanie, stacje, ośrodki turystyki wodnej;
- rozwijanie zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej;
- utworzenie we współpracy z samorządami lokalnymi, regionalnej sieci obsługi ruchu turystycznego;
- dostarczającej autoryzowanej oferty turystyczno-wypoczynkowej dla różnych segmentów rynku turystyki i wypoczynku w regionie;
- tworzenie dogodnych warunków do rozwoju kompleksów wypoczynkowych, rekreacyjnych i balneologicznych wraz z zakładami geotermalnymi oraz ich promocja;
- promocja wartości turystycznych regionu przy użyciu reklamy i upowszechniania wiedzy we współpracy z organizatorami turystyki;
- promowanie bogactwa Kampinoskiego Parku Narodowego, parków krajobrazowych, unikalnych tradycji: kurpiowskich, łowickich, podlaskich, kołbielskich oraz innych, czemu służyć będą organizowane wystawy twórczości regionalnej;
- wspieranie inicjatyw mających na celu promocję działalności sprzyjającej integracji Mazowsza, jako regionu o bogatej historii, wartościach przyrodniczych i wyrazistej tożsamości;
- wspieranie działalności Biura Przedstawicielskiego Województwa Mazowieckiego w Brukseli, które umożliwi efektywną promocję Mazowsza w Unii Europejskiej;
- zorganizowanie Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz lokalnych organizacji turystycznych;
- powołanie Centrum Folklorystycznego skupiającego najciekawsze i unikalne wytwory kultur regionalnych;
- wydawanie publikacji promocyjnych oraz kreowanie pozytywnego wizerunku regionu w mediach.

4.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

Celem polityki „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego” w zakresie ochrony i wykorzystania wartości kulturowych jest kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza.

Polityka ta adresowana jest do rejonów miast i miejscowości charakteryzujących się najcenniejszymi układami urbanistycznymi, wartościami krajobrazowymi, tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami architektonicznymi. Materialnym i przestrzennym wymiarem tej polityki jest ochrona obszarów o najcenniejszych elementach krajobrazu kulturowego i historycznego takich jak:

- krajobrazy kulturowe,
- krajobraz kulturowy wsi i małych miast,
- zespoły budownictwa drewnianego,
- ośrodki tożsamości kulturowej regionu,
- układy ruralistyczne i urbanistyczne,
- miejsca pamięci narodowej.

W sferze świadectw kultury niematerialnej polityka województwa będzie realizowana poprzez:

- propagowanie wiedzy o regionie i małych ojczyznach,
- pielęgnowanie odrębności kulturowej i wspieranie tożsamości ludowej,
- promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru poprzez różne formy organizacji imprez folklorystycznych - kulturowych oraz informacje w mediach i wydawnictwach docierających do szerokiej rzeszy odbiorców,
- edukacja w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej,
- wykorzystywanie nowoczesnych technologii do zwiększenia możliwości edukacyjnych zapoznania się z dorobkiem kultury regionalnej i spuścizny kulturowej.

4.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009.

Celem strategicznym „Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009” jest utrwalanie dziedzictwa kulturowego regionu w celu budowania tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej Mazowsza w kraju i za granicą w połączeniu z aktywizacją obywatelską i zawodową społeczności lokalnych, kreowanie turystycznych pasm przyrodniczo - kulturowych.

Cele operacyjne:

- zachowanie materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej regionu;
- ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego wsi i miast historycznych;

- utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców;
- promocja walorów kulturowych Mazowsza z wykorzystaniem nowoczesnych technologii;
- zwiększenie dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych - kreowanie pasm przyrodniczo - kulturowych.

Głównymi działaniami zachowania materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej regionu są:

1. opieka nad zabytkami nieruchomymi - rozpoznanie i weryfikacja zasobów środowiska kulturowego;
2. integracja systemów ochrony krajobrazu, przyrody i dziedzictwa kulturowego;
3. eksponowanie zabytków o szczególnej wartości:
  - ośrodków krystalizujących regionalny krajobraz kulturowy;
  - ważniejszych stanowisk archeologicznych;
  - zabytków ruchomych zwłaszcza wytworów sztuki czy rzemiosła ludowego.
4. zapobieganie degradacji zabytków:
  - wspieranie rewaloryzacji obiektów zabytkowych i działań służących opiece nad zabytkami;
  - opracowanie zasad współpracy samorządów: wojewódzkiego, gminnych i powiatowych przy realizacji zadań ochrony zabytków, zwłaszcza warunków i form współpracy z właścicielami zabytków;
  - opracowanie zasad postępowania w sytuacjach kryzysowych zagrożenia materialnego istnienia zabytków i ich wdrażanie;
  - budowanie społecznej akceptacji dla ochrony zabytków; prowadzenie stałej współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w zakresie opracowania i monitorowania listy zabytków zagrożonych w istnieniu.
5. kształtowanie postaw promujących działania chroniące zabytki:
  - upowszechnianie standardów wytycznych do prac konserwatorskich, restauratorskich, zabezpieczających, ratowniczych i interwencyjnych.

Głównymi działaniami ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego wsi i miast historycznych są:

1. wypracowanie modelu wdrażania lokalnych programów rewitalizacji centrów małych miast historycznych;

2. promowanie tradycyjnych wzorców lokalnej architektury;
3. wspieranie rewitalizacji zespołów ruralistycznych i urbanistycznych.

Głównymi działaniami utrwalania zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców są:

1. kreowanie wyobrażeń na temat tożsamości historycznej i kulturowej Mazowsza, z uwzględnieniem specyfiki lokalnej;
2. wykorzystanie tożsamości i wartości dziedzictwa jako elementu rozwoju regionalnego i lokalnego;
3. wspieranie działań organizacji pozarządowych w realizacji zadań związanych z edukacją regionalną;
4. wspieranie twórczości artystycznej, ludowej o znaczeniu lokalnym, regionalnym i ogólnonarodowym;
5. promowanie najlepszych rozwiązań w zakresie realizacji programów edukacyjnych o historii regionu (np. w formie konkursów).

Głównymi działaniami promocji walorów kulturowych Mazowsza z wykorzystaniem nowoczesnych technologii są:

1. opracowanie i wdrażanie systemu informacji o najcenniejszych zabytkach regionu, ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy jako metropolii o znaczeniu europejskim;
2. wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększania dostępności dorobku kultury regionalnej;
3. promocja kultury ludowej Mazowsza;
4. wykorzystanie tożsamości kulturowej jako elementu marketingowego.

Głównymi działaniami zwiększania dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych są:

1. kreowanie pasm (powiązań) przyrodniczo - kulturowych w województwie ze szczególnym uwzględnieniem szlaków nadrzecznych;
2. wspieranie działań dotyczących komercyjnego wykorzystania obiektów zabytkowych na cele kulturalne, turystyczne i edukacyjne;
3. opracowanie modelu wykorzystania zadań opieki nad zabytkami dla generowania nowych miejsc pracy.

4.5. Kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu.

Kreowanie i promocja produktu regionalnego, nie tylko przyczyni się do budowania i wzmocnienia tożsamości i atrakcyjności regionu, ale także stanowić będzie ważny element jego promocji w wymiarze krajowym i europejskim. Województwo mazowieckie ze względu na swoje walory kulturowe, turystyczne i przyrodnicze ma ogromne możliwości promowania lokalnych, niepowtarzalnych produktów ściśle związanych ze środowiskiem geograficznym, kulturą oraz gospodarką regionu.

W związku z tym zostaną podjęte następujące działania polegające na :

utworzeniu instytucjonalnych ram, np. za pomocą regionalnego systemu certyfikacji, dla wspierania rozwoju marek regionalnych (np. tradycyjnych produktów żywnościowych czy produktów turystycznych);

- wspieraniu organizacji i stowarzyszeń regionalnych i lokalnych, które nie tylko kultywują wartości tradycyjne, ale również kreują aktywne postawy społeczne, lokalny patriotyzm, a także integrują społeczności lokalne w dostosowywaniu się do nowych warunków społeczno - gospodarczych;
- ochronie i promocji, którymi powinny zostać objęte zespoły urbanistyczne i dziedzictwo drewniane (w tym cenne krajobrazy kulturowe wsi i małych miast);
- promocji unikalnych zabytków architektury, miejsc pamięci narodowej oraz zamieszkania i pobytu wielkich twórców identyfikujących się z regionem;
- wspieraniu rozwoju dziedzin nauki, w tym humanistycznych, mających istotny wpływ na zachowanie i popularyzację dziedzictwa kulturowo - historycznego Mazowsza;
- kreowaniu regionalnych ośrodków tożsamości kulturowej;
pielęgnowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji i zwyczajów, znajomości historii regionu;
- wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji kulturalnej, promującego dziedzictwo kulturowe i tradycję, funkcjonującego jako portal internetowy, dzięki któremu podawane będą informacje o wydarzeniach kulturalnych, wystawach, targach regionalnych i zagranicznych promujących Mazowsze;
- promocji odrębności historyczno - kulturowej Mazowsza, nurtów kultury ludowej i wysokiej, dążąc do zahamowania pogłębiającej się dysproporcji między nimi poprzez aktywne wsparcie ośrodków i środowisk lokalnych, a także poprawę dostępu do kultury skupionej w Warszawie dla ludności spoza stolicy;

- organizowaniu okolicznościowych i stałych imprez lokalnych (targów, festiwali, konkursów);
- podjęciu szerszych działań promocyjnych wśród regionów polskich i europejskich;
- prezentowaniu szerokiej oferty związanej z kulturą regionu (obrzędy, rękodzieło, tradycje, kapele i zespoły folklorystyczne) oraz opracowanie katalogu ofert produktów regionalnych;
- ekspozycji regionalnych produktów ekologicznych i turystycznych, uwzględniających lokalne tradycje;
- upowszechnianiu wiedzy o regionie poprzez organizowanie seminariów, debat, dyskusji oraz imprez.

4.6. Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa.

Wspólne inicjatywy między regionami przyczynią się do lepszego gospodarowania zasobami regionu oraz wspólnej realizacji przedsięwzięć, często o kluczowym charakterze, które przyczynią się do ich promocji.

- ochrona środowiska na jednorodnych obszarach o cennych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, sztucznie rozdzielonych granicami administracyjnymi, tj. na terenie parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu i obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski”;
- wspieranie realizacji inicjatywy turystyczno- rekreacyjnej „Zielony Szlak Rowerowy Mazowsza” w ramach Europejskich szlaków rowerowych Euro Velo i Greenways;
- utworzenie miejsca promocji regionu, służącego jednocześnie różnym celom - inwestycją taką będzie centrum kongresowo - wystawiennicze skupiające wokół siebie ważne wydarzenia w regionie o znaczeniu międzynarodowym i regionalnym;

4.7. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanym na poziomie powiatu.

4.8. Strategia Rozwoju Powiatu Białobrzeskiego na lata 2008 – 2018.

Powiat białobrzeski położony jest w południowej części województwa mazowieckiego. Powiat białobrzeski tworzą: Białobrzegi (miasto i gmina), Wyśmierzyce (miasto i gmina), oraz gminy Promna, Radzanów, Stara Błotnica i Stromiec.

Teren powiatu białobrzeskiego od północy graniczy z powiatem grójeckim, od wschodu z powiatem kozienickim, od południa z powiatem radomskim ziemskim i od południowego zachodu z powiatem przysuskim.

Powiat białobrzeski położony w dolinie rzeki Pilicy posiada stosunkowo mało zdegradowane środowisko przyrodnicze. Rolniczy charakter powiatu, brak dużych zakładów przemysłowych, urozmaicona rzeźba terenu tworzy obszary o dużych walorach krajobrazowych. Wysokie walory przyrodnicze doliny Pilicy, jako obszaru wodno-błotnego z bogactwem awifauny lęgowej oraz występowaniem rzadkich gatunków były podstawą do

objęcia tego terenu ochroną. Uchwałą Nr XV/69/83 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Radomiu z dnia 28.06.1983r. zatwierdzono Strefę Krajobrazu Chronionego – „Dolina Pilicy i Drzewiczki”. Strefa ta obejmuje swoim zasięgiem wszystkie gminy powiatu.

Na terenie powiatu białobrzeskiego istnieją trzy rezerwaty przyrody: „Sokół” zlokalizowany na terenie gminy Wyśmierzyce oraz „Majdan” i „Starodrzew Dobieszyński” na terenie gminy Stromiec.

Położenie powiatu białobrzeskiego w pobliżu aglomeracji warszawskiej przy ważnej drodze krajowej stanowi ważny aspekt planów rozwojowych. Walory przyrodnicze powiatu – czyste środowisko, rzeka Pilica i duży stopień lesistości dały podstawę utworzenia Strefy Krajobrazu Chronionego „Dolina Pilicy i Drzewiczki”. Większość dochodów powiatu to subwencje i dotacje celowe. Głównymi składnikami dochodów własnych są opłaty komunikacyjne oraz wpływy z najmu i dzierżawy. Najistotniejsze grupy wydatków z budżetu powiatu to wydatki na oświatę i wychowanie, bezpieczeństwo publiczne, administrację publiczną, opiekę społeczną oraz transport i łączność.

Powiat białobrzeski – pod względem liczby mieszkańców – jest najmniejszym powiatem województwa mazowieckiego. Gęstość zaludnienia wynosi około 38% średniej gęstości zaludnienia dla województwa. Powiat posiada znaczący potencjał, umożliwiającą rozwój turystyki i rekreacji .

Sieć komunikacyjną Powiatu Białobrzeskiego tworzą:

Drogi krajowe : Nr 7 – Gdańsk-Elbląg-Ostróda-Olsztynek-Płońsk-Warszawa-Janki-Grójec-Radom-Kielce-Kraków-Rabka-Chyżne-granica państwa. Trasa przebiega przez teren powiatu od miejscowości Broniszew w części północnej, do Żdzar położonych w części południowej powiatu, Nr 48 – Kock-Kozienice-Białobrzegi-Tomaszów. Trasa przebiega od miejscowości Dobieszyn gm. Stromiec we wschodniej części powiatu do miejscowości Wojciechów w gminie Wyśmierzyce w zachodniej części powiatu.

drogi wojewódzkie : Nr 732 – Gózd Stary– Stara Błotnica – Kaszów – Przytyk. Przez teren powiatu biegnie od miejscowości Stary Gózd do Kaszowa – czyli cały odcinek drogi biegnący przez teren powiatu znajduje się na terenie gminy Błotnica.

Nr 735 – Białobrzegi–Warka. Droga biegnie od miejscowości Białobrzegi do miejscowości Biejków na terenie gminy Promna. Drogi powiatowe mają łączną długość 241,68 km

Układ drogowy zapewnia dobre połączenia między miejscowościami w gminie oraz połączenia z sąsiednimi gminami. Stan nawierzchni jest zróżnicowany, remontów i modernizacji wymagają głównie drogi gminne.

Około 2/3 powierzchni powiatu białobrzesckiego stanowią użytki rolne.

Na terenie powiatu są 5664 gospodarstwa, z których 83,3% prowadzi działalność rolniczą.

Występują gleby brunatno-bielicowe i pseudo-bielicowe, w większości wytworzone z piasków słabo gliniastych i luźnych, rzadziej z piasków gliniastych i glin (gminy Stromiec, Wyśmierzyce, Radzanów i częściowo Promna), gleby piaszczyste lekkie – w większości to gleby podmokłe tzw. piaski sapowate oraz gleby wytworzone z glin zwałowych (Białobrzegi), gleby torfowe i murszowe na znacznych obszarach gmin Promna i Białobrzegi

Grunty klas I - IV stanowią około 54,3%, a grunty klas V i VI – 45,7% ogólnej powierzchni użytków rolnych.

Lasy i zadrzewienia w powiecie białobrzesckim zajmują 15.612 ha - 24,42% powierzchni ogólnej. Ogólna powierzchnia lasów państwowych w powiecie białobrzesckim wynosi 9.300 ha (59,6 % powierzchni lasów w powiecie). Procentowy udział siedlisk leśnych w klasach : bór świeży – 22%, bór mieszany świeży – 32%, las mieszany świeży – 25 %, las świeży – 13%, olsy – 4%. Pozostałe – 4 %. W lasach białobrzesckich dominuje drzewostan sosnowy (78,4 %). Pozostałe gatunki drzew, to: świerki, dęby, klony, wiązy, jesiony, graby, brzozy, olsze, topole, osiki, lipy.

Powiat białobrzescki ma charakter rolniczy. Duże znaczenie w sektorze rolnym ma sadownictwo i uprawy specjalistyczne. Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców jest najwyższy w subregionie radomskim. Liczba podmiotów gospodarczych systematycznie rośnie. Przeważają osoby fizyczne prowadzące działalność – jest to 86% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych. Stopa bezrobocia utrzymuje się w granicach 16% i należy do najniższych w subregionie radomskim. Procent mieszkańców w wieku produkcyjnym wynosi około 57% i jest niższy od średniej dla subregionu (59%) i województwa (61,6%).

Na terenie powiatu białobrzesckiego występują trzy rezerваты przyrody „Sokół” na terenie gminy Wyśmierzyce i „Majdan” i „Starodrzew Dobieszyński” na terenie gminy Stromiec. Ponadto na terenie powiatu znajdują się wiele pomników przyrody oraz tworów przyrody żywej i nieożywionej.

Głównymi kopalinami województwa mazowieckiego są czwartorzędowe utwory okruchowe oraz trzeciorzędowe i czwartorzędowe surowce ilaste. Występowanie naturalnych surowców okruchowych na obszarze województwa mazowieckiego związane jest z czwartorzędowymi formami działalności lodowców bądź akumulacyjnej działalności rzecznej

i procesów eolicznych. Powiat białobrzeski należy do rejonów dość ubogich – posiada złoża surowców skalnych – piasków i żwirów z dominacją kruszywa naturalnego.

Kierunki rozwoju powiatu wynikają z jej realnych możliwości i powinny odpowiadać preferencjom mieszkańców. Ustalając główne kierunki rozwoju w poszczególnych sferach funkcjonowania gminy należy uwzględnić następujące zasady :

- zasada zrównoważonego rozwoju, polegająca na uwzględnieniu w planach rozwojowych zarówno aspektów społecznych jak i finansowych, z jednoczesnym uwzględnieniem wymogów ekologii,
- wielofunkcyjny rozwój powiatu, polegający na równomiernym rozwijaniu nowoczesnego rolnictwa oraz preferowanych przez mieszkańców gałęzi przemysłu, rzemiosła, handlu i usług,
- zgodność kierunków rozwoju powiatu z celami i priorytetami strategicznymi, zapisanymi w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego,
- zwiększenie konkurencyjności metropolii warszawskiej i regionu w układzie europejskim i globalnym,
- przeciwdziałanie nadmiernym, społecznie nieakceptowanym dysproporcjom w poziomie rozwoju gospodarczego i warunkach życia ludności w województwie,
- poprawa jakości środowiska przyrodniczego Mazowsza
- wydłużenie trwania życia mieszkańców województwa mazowieckiego poprzez zmianę stylu życia oraz poprzez zmniejszenie rozpowszechnienia chorób, ze szczególnym uwzględnieniem chorób cywilizacyjnych i uzależnień,
- ukształtowanie tożsamości kulturowej regionu,
- bardziej efektywne wykorzystanie przestrzeni.

Działania Samorządu w zakresie sfery społecznej są istotnym elementem zrównoważonego rozwoju powiatu. Potrzeby i oczekiwania mieszkańców, przedstawione w czasie prac nad Strategią Rozwoju Powiatu wskazują priorytetowe kierunki działań:

- poprawa stanu bazy placówek oświatowych (obiekty sportowe, wyposażenie)
- dostosowanie systemu kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy
- poprawa stanu bezpieczeństwa (m.in. poprawa stanu dróg i otoczenia drogowego, - przeciwdziałanie patologiom społecznym, intensywna praca z młodzieżą oraz zwiększenie kadr i poprawa wyposażenia policji) zwiększenie liczby placówek organizujących czas wolny

młodzieży (obiekty sportowe, placówki kulturalno-oświatowe itp.).

Realizacja przyjętych celów strategicznych powiatu wymaga systematycznej rozbudowy sieci infrastruktury technicznej. Większość potrzeb inwestycyjnych leży w zakresie kompetencji samorządów gminnych. Działania, których mieszkańcy powiatu oczekują od samorządu powiatowego dotyczą : poprawy stanu dróg powiatowych oraz „infrastruktury drogowej”, niezbędnej do sprawnego funkcjonowania systemu komunikacji, docelowego rozwiązania problemu gospodarki odpadami, wspierania działań samorządów gminnych dotyczących rozwoju infrastruktury technicznej. Ze względu na skalę planowanych zadań konieczne będzie podjęcie starań o wsparcie inwestycji z funduszy zewnętrznych (budżet państwa, środki pomocowe Unii Europejskiej, fundusze ochrony środowiska).

Działania Samorządu Powiatu Białobrzeskiego w zakresie rozwoju sfery gospodarczej polegać powinny na stworzeniu sprzyjającej atmosfery dla rozwoju sektora Małych i Średnich Przedsiębiorstw – zwłaszcza w obszarach zgodnych z celami strategicznymi powiatu: budownictwo mieszkaniowe i rekreacyjne, usługi dla ludności, przetwórstwo rolno-spożywcze, zagospodarowanie odpadów i produkcja energii odnawialnej oraz inna działalność nie wpływająca negatywnie na stan środowiska naturalnego. Na powodzenie programów rozwoju gospodarczego znaczący wpływ będzie miała również aktywność władz samorządowych – promocja powiatu, pozyskiwanie inwestorów zewnętrznych, współdziałanie z wyspecjalizowanymi instytucjami w obszarze edukacji gospodarczej mieszkańców.

Skuteczność działań proekologicznych Powiatu uzależniona jest od szerokiej współpracy z gminami oraz z samorządem województwa. Rozwój gospodarczy oraz funkcji turystyczno-rekreacyjnych wymaga położenia szczególnego nacisku na działania proekologiczne m.in.:

- rozbudowę systemu kanalizacyjnego, segregację odpadów i odzysk surowców wtórnych,
- racjonalizację gospodarki energią zalesianie słabych gleb i budowa zbiorników retencyjnych
- poprawę estetyki powiatu – dotyczy to m.in. likwidacji „dzikich wysypisk” w lasach.

Bardzo istotnym czynnikiem, wspierającym poprawę stanu środowiska naturalnego jest edukacja proekologiczna młodzieży i dorosłych.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Promna.

5.1.1. Ogólna charakterystyka gminy.

Teren obecnej gminy Promna był pierwotnie pokryty gęstą puszczą i należał do plemiennego państwa Mazowszan, które zostało w końcu X wieku przyłączone do państwa polskiego.

Po 1138 roku powstało samodzielne Księstwo Mazowieckie. Cały obszar księstwa należał do księcia, który przekazywał nadziały ziemskie zasłużonym rycerzom lub Kościołowi.

Już w XIII wieku na terenie obecnej gminy zaczęto wycinać pierwotną puszcę i utworzono pierwszą osadę. Książę darował ziemię jednemu ze swoich rycerzy, który założył tu pierwszą osadę. Była to Promna, o której wspominają dokumenty już w 1239 roku. Była to przez wiele lat jedyna osada w okolicy. Na przełomie XIII i XIV wieku benedyktyni płoccy otrzymali od książąt mazowieckich obszary ziemi nad Pilicą po obydwu jej stronach. Benedyktyni rozpoczęli intensywną akcję osiedleńczą zakładając na początku XIV wieku Przybyszów i Osuchów. W tym samym czasie powstała kolejna osada rycerska, był to Biejków.

W czasach Księstwa Mazowieckiego okolice Promny należały do ziemi czerskiej.

Największa akcja osadnicza w tym terenie miała miejsce w XV wieku. Z tego okresu mamy poświadczone istnienie następujących osad : Fałęcice, Góry, Biejkowska Wola, Lisów, Rykały, Wola Braniecka. Był to okres największego ożywienia osadniczego w tym terenie.

Wtedy też powstała wieś Pacew, która była jedyną wsią książęcą na tym terenie.

W obecnej gminie Promna miała też miejsce kolonizacja niemiecka. Jedyną pozostałością tej kolonizacji są niemieckie nazwy powstałych w XV wieku wsi: Piekarty i Lekarzycice.

W 1526 roku po bezpotomnej śmierci ostatnich książąt mazowieckich ich księstwo zostało włączone do Królestwa Polskiego. Ziemia czerska stała się częścią województwa mazowieckiego. Wzorem reszty Polski kraj podzielono na powiaty. Powstał wtedy powiat grójecki oraz warecki. Prawie cały obszar dzisiejszej gminy należał do powiatu grójeckiego. Tylko Wola Braniecka należała do powiatu wareckiego. Powiaty dzieliły się na parafie. Obszar gminy podzielony był między następujące parafie: Wrociszewo, Promna, Goszczyn i Przybyszew. Kolonizacja tych ziem trwała nadal za czasów Jagiellonów. Wycinano puszcę

i tworzono nowe osady. W XVI wieku źródła poświadczają powstanie kolejnych wsi: Broniszew, Wysoka (Mała Wieś) Olszany. Kolejne stulecia to zastój w rozwoju osadnictwa. Spowodowały to wojny XVII i XVIII wieku a co za tym idzie liczne zniszczenia. Widać to wyraźnie na przykładzie Pacewa, o którym zachowały się bardziej szczegółowe informacje.

W 1795 roku nastąpił III rozbiór Polski, ziemie obecnej gminy weszły w skład Królestwa Prus. Teren ten był na pograniczu, ponieważ po drugiej stronie Pilicy rozciągały się ziemie Cesarstwa Austrii. Stan ten nie trwał długo. Już w 1807 roku, w wyniku wojen napoleońskich, powstało Księstwo Warszawskie. Księstwo Warszawskie powstało z ziem zaboru pruskiego więc Promna znalazła się w jego składzie. Księstwo wzorem Francji podzielone było na departamenty i powiaty. Promna i okolice znalazły się w departamencie warszawskim i powiecie czerskim. W 1815 roku po upadku Księstwa tereny te weszły w skład Królestwa Polskiego pod berłem cara. Władze carskie początkowo nie zmieniały podziałów administracyjnych odziedziczonych po Księstwie Warszawskim. Wprowadziły nawet nazwę województw, zamiast departamentów. Gmina znalazła się w powiecie czerskim w województwie mazowieckim. Rosjanie wprowadzili dodatkowy stopień administracji. Były to obwody skupiające powiaty. Promna znalazła się w obwodzie warszawskim.

Po powstaniu listopadowym województwa zostały zmienione na gubernie a obwody stały się powiatami. Gmina znalazła się w powiecie warszawskim w guberni warszawskiej. Po uwłaszczeniu wsi mającym miejsce po 1864 roku powstawały kolejne miejscowości, na dawnych gruntach folwarcznych, były to: Fałęcice Parcela i Karolin. Ruch osadniczy trwał nadal do przełomu XIX i XX wieku. Ze spisu powszechnego z 1921 roku wynika, że na tym terenie powstały kolejne wsie: Bronisławów, Daltrozów, Domaniewice, Jadwigów, Olkowice, Pelinów, Pnie, Sielce, Stanisławów. Po 1864 roku obecny teren gminy został podzielony między trzy gminy. Najwięcej miejscowości należało do gminy Promna, reszta została włączona do gminy Rykały (Broniszew, Lisów, Mała Wieś, Pelinów i Rykały), pozostałe miejscowości zostały włączone do gminy Borowe (Przybyszew, Osuchów i Pacew). W 1867 roku po kolejnej reformie administracyjnej w guberni warszawskiej utworzono powiat grójecki. Gmina Promna weszła w jego skład.

W 1915 roku w te tereny wkroczyły wojska niemieckie. Niemiecka okupacja trwała do 1918 roku, wtedy to w odrodzonej Polsce utworzono województwo warszawskie z powiatem grójeckim. W okresie międzywojennym gmina Promna składała się z następujących miejscowości : Adamów, Biejkowska Wola, Biejków, Branecka Wola, Branków, Bronisławów, Daltrozów, Domaniewice, Fałęcice, Gołąb, Góry, Helenów,

Jadwigów, Karolin, Lekarce, Łopata, Ługowa Wola, Marcelki, Olkowice, Olszamy, Piekarty, Piotrów, Pnie, Promna, Sielce, Stanisławów, Władysławów, Zbrosza Mała.

W gminie Promna naliczono w tym czasie 639 budynków mieszkalnych (w 1921 r.) Ludność gminy liczyła 4650 mieszkańców z czego 2 552 to były kobiety a 2 402 to byli mężczyźni.

Po wojnie, do 1956 roku Promna należała do powiatu grójeckiego, później włączono ją do powiatu białobrzeskiego w województwie kieleckim.

Aktualnie gmina Promna położona jest w województwie mazowieckim, gdzie dominuje krajobraz nizinny. W gminie występują ciekawe walory krajobrazowe, które tworzy skarpa nadpiliczna. Ze względu na stopień przemian cywilizacyjnych występuje krajobraz kulturowy rolniczy i zurbanizowany. Począwszy od okresu średniowiecza naturalną granicę pomiędzy Małopolską a Mazowszem stanowiła rzeka Pilica. Niewiele z historycznie ukształtowanych odrębności pomiędzy tymi krajami zachowało się do dziś w sferze dziedzictwa kultury materialnej lub poczucia tożsamości i tradycjach nadpilickiego rejonu. Rejon ten różni się fizjonomicznie od obszaru położonego na południu od Pilicy bardziej rozproszoną zabudową wiejską, w tym także dużą ilością dworów. Ten typ osadnictwa związany był z korzystnymi warunkami rozwoju rolnictwa (dobre gleby, które były podstawą rozwoju gospodarki folwarcznej, a następnie specjalizacji sadowniczej).

Następujące miejscowości znajdują się na terenie gminy : Adamów, Biejków, Biejkowka Wola, Bronisławów, Broniszew, Daltrozów, Domaniewice, Fałęcice, Fałęcice - Parcela, Fałęcice - Wola, Góry, Helenów, Jadwigów, Karolin, Lisów, Lekarce, Lekarce Nowe, Lekarce Stare, Mała Wieś, Mała Wysoka, Nowy Przybyszew, Osuchów, Olszamy, Olkowice, Pacew, Piekarty, Piotrów, Pelinów, Pnie, Promna, Promna - Kolonia ,Przybyszew, Rykały, Sielce, Stanisławów, Wojciechówka, Wola Branecka, Zbrosza Mała.

5.2. Zabytki nieruchome

Zabytki nieruchome na terenie gminie to przede wszystkim zabytki architektury sakralnej : to kościoły w Promnej i w Przybyszewie, rzeźby i płyty nagrobne w Promnej i Przybyszewie, kapliczki przydrożne w Bieńkowskiej Woli, Borowem, Daltrozowie, Jadwigowie, Osuchowie, Lisowie, Małej Wsi, Nowym Przybyszewie., Promnej. Architekturę świecką na obszarze gminy reprezentują : pałac z parkiem, oficyną, spichlerzem, gorzelnią, stajniami oraz

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

z zabudowaniami gospodarczymi w Rykałach, pałac z parkiem w Promnej.. Dwór , oficyna z parkiem w Nowym Przybyszewie, park z dworkiem w Piekartach. Na terenie gminy znajduje się bardzo mała ilość przykładów budownictwa drewnianego - domy w : Przybyszewie. Są to ostatnie przykłady wartościowego budownictwa drewnianego na terenie gminy. Stan utrzymania zabytków nieruchomych jest bardzo różny. Dobrze utrzymane są kościoły. W dostatecznym stanie są natomiast zespoły pałacowo- dworsko-parkowe oraz zespoły zabytkowej zieleni. Układy przestrzenne zabytkowych parków są często nieczytelne, zarośnięte samosiewami, przez co utraciły swój dawny wygląd. Wykorzystywane przez długi czas niezgodnie z funkcją lub pozostające bez zagospodarowania - wymagają dziś szybkich działań rewaloryzacyjnych. Wiele zabytków wymaga podjęcia prac remontowych i rewaloryzacyjnych. Niektóre z nich stopniowo poddawane pracom remontowo-konserwatorskim odzyskują dawną świetność.

GMINA Promna	Bieńkowska Wola	Park, XIX w.,	XIX	rej. zabytków 707	20.12.1957	
	Piekarty	Park,	XIX	rej. zabytków 696 9/A/78	19.12.1957 15.12.1978 26.04.2011	
	Promna	Kościół, murowany, 1866- 1870,	XIX	rej. zabytków 369/A/88	05.01.1988	
	Promna	Pałac, murowany,	XVIII/ /XIX	rej. zabytków 8A/78	15.12.1978	
	Promna	Park,	XIX	rej. zabytków 706 7/A/78	20.12.1957, 15.12.1978	
	Przybyszew	Kościół p.w. św. św. Piotra i Pawła, murowany, 1894- 1898,	XIX	rej. zabytków 849/A/75 101/A/81	15.03.1975 18.03.1981	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

Przybyszew	Plebania, murowana, 2 poł. XIX w.,	XIX	rej. zabytków 850/A/75 102/A/81	15.03.1975 06.04.1981	
Przybyszew	Zajazd, murowany, 4 ćw. XVIII w.,	XVIII	rej. zabytków 848/A/75 103/A/81	15.03.1975 z 06.04.1981	
Rykały	Pałac, murowany, 2 poł. XIX w.,	XIX	rej. zabytków 698/A/57 97/A/72 143/A/82	19.12.1957 30.05.1972 15.03.1982	
Rykały	Park, 2 poł. XIX w.,	XIX	rej. zabytków 698/A/57 97/A/72 143/A/82	19.12.1957 30.05.1972 15.03.1982	
Nowy Przybyszew	Park, XIX w.,	XIX	rej. zabytków 699	19.12.1957	

5.3. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome w gminie wpisane do rejestru zabytków to przede wszystkim wyposażenie kościołów w Promnej i Przybyszewie. Składają się na nie: ołtarze główne, boczne, ambony, chrzcielnice, ławy, konfesjonały, meble, naczynia liturgiczne, wota, rzeźby, obrazy, świeczniki, tabernakula, feretrony, szaty liturgiczne, dzwony. Zabytki ruchome stanowiące wyposażenie pałaców i dworów są w zdecydowanej mniejszości.

5.4. Zabytki archeologiczne

Teren gminy Promna w systemie Archeologicznego Zdjęcia Polski /AZP/ archeologicznie znajduje się w całości lub częściowo na 5 obszarach AZP, które przebadane były w latach , kolejno przez następujących badaczy :

AZP 67-65 , rok 1988 , dr Aleksander Bursche ,
AZP 67-66 , rok 1997 , mgr Ryszard Cędrowski ,
AZP 68-65 , rok 1988 , mgr Sławomir Żółkowski ,
AZP 68-66 , rok 1983 , dr Aleksander Bursche ,
AZP 69-65 , rok 1999 , mgr Ryszard Cędrowski .

Fizjograficznie teren gminy Promna wchodzi w skład południowej części Niziny Mazowieckiej. Leży na wschodnim krańcu mezoregionu Dolina Białobrzaska /wg. J. Kondrackiego 1998 r. s. 200/ w obrębie Wzniesień Południowo - Mazowieckich. Jest to szeroka na ok. 4-5 km dolina Pilicy z 1 do 3 km szerokości terasą zalewową Pilicy.

Krawędź wysoczyzny wyraźnie góruje nad dnem doliny od strony południowej na wysokości ok. 45 m a od strony północnej na wysokości ok. 25 m od dna doliny.

Dodatkowo rozległe i w znacznej większości piaszczyste terasy nadzalewowe poprzecinane są wąskimi dolinami bezimiennych strumieni wpadającymi do rzeki Pilicy.

Weryfikację terenową wykonano w oparciu o materiały znajdujące się w archiwach : Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie – Delegatura w Radomiu, w dziale archeologii Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu, w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie oraz w Instytucie Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. W kwerendach uwzględniono dostępną literaturę przedmiotu.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

Prace związane z weryfikacją stanowisk archeologicznych w ramach Gminnej Ewidencji Zabytków dla gminy Promna wykonano czerwcem - sierpniu 2011 r.

Po zweryfikowaniu materiałów archiwalnych, literatury i wykonaniu prospekcji terenowej wykonano zestawienie 102 stanowisk archeologicznych z obszaru gminy. W tym jedno stanowisko wpisane do rejestru zabytków :

Lekarcice Nowe - grodzisko stożkowate (0,40 ha) – nr rej. 7/A/79 z dn. 10.02.1979 r.

Na obszarze gminy dominuje osadnictwo z czasów od okresu rzymskiego z epoki żelaza /związane z kulturą przeworską/ do wczesnego średniowiecza oraz osady otwarte i punkty osadnicze z okresu od średniowiecza i późne średniowiecze do czasów nowożytnych. Zagrożenie dla istniejących stanowisk istnieją przede wszystkim ze strony stale prowadzonej działalności rolniczej związanej z uprawą pól. Należy też zwrócić uwagę na postępujące procesy inwestycyjne związane z pozyskiwaniem nowych gruntów pod inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe.

Na szczególną ochronę zasługują stanowiska znajdujące się na stoku doliny rzeki Pilicy na obszarach AZP :

1/ 68-66

Promna 1, 3,

Biejkowska Wola 1,2,3,

Biejków 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,

Pnie 1,

2/ 68-65

Przybyszew 2, 3,8,9,10,13,14,

Góry 2

na pozostałym obszarze poza dolina Pilicy do najciekawszych poznawczo stanowisk należą :

Mała Wieś 11,13,

Strupiechów / Jadwigów 2,

Stanowiska te powinny być objęte szczególną ochroną w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy Promna.

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH
 GM. PROMNA , STAN NA 31.08.2011
 UKŁAD WG. OBSZARÓW AZP
 (PRECYZYJNA LOKALIZACJA DOSTĘPNA W ARCHIWUM
 WUOZ W WARSZAWIE DELEGATURA W RADOMIU)

LP	MIEJSCOWOŚĆ NUMER	NUMER AZP	FUNKCJA	KULTURA	CHRONOLOGIA
1	Lekarcice Nowe 1	67-65/2	Gródek stożkowaty		Średniowiecze ok. 1250 – 1350/?/
2	Lekarcice Nowe 4	67-65/8	Osada		Późne średniowiecze
3	Lekarcice Nowe 2	67-65/9	Osada		Późne średniowiecze – nowożytność XV- XVII w.
4	Lekarcice Nowe 5	67-65/10	Ślad osadnictwa		Starożytność
5	Lekarcice Nowe 6	67-65/11	Ślad osadnictwa Osada		Wczesne średniowiecze XII w. Późne średniowiecze XV-XVI w.
6	Lekarcice Nowe 3	67-65/12	Osada		Późne średniowiecze – nowożytność XV – XVIII w.
7	Lekarcice Stare 7	67-65/13	Ślad osadnictwa		Neolit
8	Lekarcice Stare 8	67-65/14	Ślad osadnictwa		Wczesne średniowiecze

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

9	Piekarty 2	67-65/15	Osada		Późne średniowiecze XIV – XVI w.
10	Olszamy 1	67-65/16	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze
11	Broniszew 2	67-65/20	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
12	Broniszew 3	67-65/21	Osada		Nowożytność XV-XVIII w.
13	Daltrozów 1	67-66/1	Osada		Nowożytność XVI – XVIII w.
14	Przybyszew 1	68-65/1	Ślad osadnictwa		Wczesny okres lateński
15	Przybyszew 2	68-65/2	Cmentarzysko		Wczesny okres lateński
16	Przybyszew 3	68-65/3	Osada	Kultura grobow kloszowych	Wczesna epoka żelaza
17	Góry 2	68-65/5	Osada	Kultura trzciniicka	Wczesna epoka brązu
18	Góry 3	68-65/6	Cmentarzysko		Starożytność – wczesne średniowiecze ?
19	Adamów Góry 1	68-65/7	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze XI – XII w.
20	Pacew 1	68-65/8	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Okres rzymski Wczesne średniowiecze
21	Przybyszew 8	68-65/9	Osada		Starożytność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

			Osada		Wczesne średniowiecze VIII – X w.
22	Przybyszew 9	68-65/10	Osada Ślad osadnictwa		Młodszy okres przedrzymski Wczesne średniowiecze
23	Przybyszew 10	68-65/11	Cmentarzysko	Kultura łużycka ? Kultura grobów kloszowych? Kultura pomorska ?	Wczesna epoka żelaza?
24	Przybyszew 11	68-65/12	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Kultura przeworska	Starożytność Młodszy okres przedrzymski
25	Przybyszew 12	68-65/13	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Późne średniowiecze
26	Przybyszew 13	68-65/14	Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Kultura przeworska	Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski Nieokreślona Starożytność
27	Przybyszew 14	68-65/15	Osada Osada Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze XI – XII w. Nowożytność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

28	Mała Wieś 1	68-65/16	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Epoka kamienia – epoka żelaza Starożytność
29	Mała Wieś 2	68-65/17	Ślad osadnictwa		
30	Mała Wieś 3	68-65/18	Ślad osadnictwa		Starożytność
31	Mała Wieś 4	68-65/19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Kultura przeworska	Starożytność Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski Wczesne średniowiecze
32	Mała Wieś 5	68-65/20	Ślad osadnictwa		Wczesne średniowiecze X – XI w.
33	Mała Wieś 6	68-65/21	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Kultura przeworska	Starożytność Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski Wczesne średniowiecze
34	Mała Wieś 7	68-65/22	Ślad osadnictwa		Starożytność
35	Przybyszew 15	68-65/23	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Kultura przeworska	Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

36	Przybyszew 5	68-65/24	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze Nieokreślona
37	Strupiechów /Jadwigów / 1	68-65/25	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Epoka kamienia – epoka żelaza Starożytność
38	Przybyszew 6	68-65/26	Ślad osadnictwa		Starożytność
39	Przybyszew 7	68-65/27	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze
40	Mała Wieś 8	68-65/28	Ślad osadnictwa		Starożytność
41	Mała Wieś 9	68-65/29	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Epoka kamienia – epoka żelaza Starożytność
42	Rykały 1	68-65/30	Osada		Starożytność
43	Rykały 2	68-65/31	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze XII – XIII w.
44	Rykały 3	68-65/32	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

45	Rykały 4	68-65/33	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski Wczesne średniowiecze XI – XIII w.
46	Rykały 5	68-65/34	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Epoka kamienia – epoka Żelaza Wczesne średniowiecze XI – XII w. Późne średniowiecze
47	Lisów 2	68-65/35	Ślad osadnictwa		Wczesne średniowiecze XI – XII w.
48	Lisów 3	68-65/36	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność – wczesne średniowiecze Wczesne średniowiecze XII – XIII w.
49	Lisów 4	68-65/37	Ślad osadnictwa		Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze
50	Lisów 5	68-65/40	Osada	Kultura przeworska	Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski
51	Lisów 6	68-65/41	Ślad osadnictwa		Starożytność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

52	Lisów 7	68-65/42	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze
53	Lisów 8	68-65/44	Osada	Kultura przeworska	Okres rzymski
54	Lisów 9	68-65/45	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Epoka kamienia – epoka żelaza Starożytność Wczesna epoka żelaza
55	Lisów 10	68-65/46	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Nowożytność
56	Mała Wieś 10	68-65/47	Osada Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze
57	Mała Wieś 11	68-65/48	Osada		Wczesne i późne średniowiecze XII – 1 poł. XV w.
58	Mała Wieś 12	68-65/49	Ślad osadnictwa		Starożytność
59	Mała Wieś 13	68-65/50	Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Kultura przeworska	Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski Wczesne średniowiecze Nowożytność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

60	Mała Wieś 14	68-65/51	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski Wczesne średniowiecze
61	Mała Wieś 15	68-65/52	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze XII – XIII w.
62	Mała Wieś 16	68-65/53	Osada Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze
63	Strupiechów / Jadwigów / 2	68-65/54	Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Kultura przeworska	Okres rzymski Wczesne średniowiecze Nieokreślone
64	Strupiechów / Jadwigów / 3	68-65/55	Ślad osadnictwa	Kultura przeworska	Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski
65	Strupiechów / Jadwigów / 4	68-65/56	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze Nieokreślone
66	Strupiechów / Jadwigów / 5	68-65/ 57	Osada		Wczesne średniowiecze X – XI w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

			Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze
67	Strupiechów / Jadwigów / 6	68-65/58	Ślad osadnictwa	Kultura przeworska	Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski
68	Strupiechów / Jadwigów / 7	68-65/ 59	Ślad osadnictwa		Starożytność
69	Strupiechów / Jadwigów / 8	68-65/60	Ślad osadnictwa		Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski
70	Piekarty 1	68-65/61	Cmentarzysko		Nowożytność ?
71	Falęcice 2	68-65/62	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesna epoka żelaza Wczesne średniowiecze
72	Falęcice 7	68-65/63	Ślad osadnictwa		Starożytność – wczesne średniowiecze
73	Falęcice 8	68-65/64	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze XI – XII w.
74	Góry 4	68-65/65	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze Wczesne średniowiecze XII – XIII w.
75	Falęcice 1	68-66/1	Osada		Starożytność

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

76	Falęcice 2	68-66/2	Osada	Kultura łużycka	Okres Halstatt C-D
			Osada	Kultura przeworska	Okres późno lateński – wczesny okres rzymski
77	Falęcice 3	68-66/3	Ślad osadnictwa		Neolit
			Osada?	Kultura łużycka	Epoka brązu – wczesna epoka żelaza
			Osada	Kultura przeworska	Okres późno lateński wczesno rzymski
78	Falęcice 4	68-66/4	Osada		Wczesne średniowiecze średniowiecze XII – XVII w.
79	Falęcice 5	68-66/5	Osada	Kultura łużycka	Epoka brązu – wczesna epoka żelaza
			Osada		Wczesne średniowiecze IX-XII w.
80	Promna 1	68-66/6	Ślad osadnictwa	Kultura przeworska	Okres rzymski
			Osada		Wczesne średniowiecze i średniowiecze XIII – XVII w.
81	Promna 2	68-66/7	Ślad Osadnictwa	Kultura przeworska	Okres rzymski
82	Promna 3	68-66/8	Osada	Kultura pucharów lejkowatych	Neolit
			Ślad osadnictwa	Kultura łużycka	Epoka brązu – wczesna epoka żelaza

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

83	Kolonia Promna 1	68-66/9	Ślad osadnictwa		Wczesne średniowiecze
84	Biejowska Wola 1	68-66/10	Osada		Średniowiecze, nowożytność XV-XVIII w.
85	Biejowska Wola 2	68-66/11	Ślad osadnictwa Osada	Kultura przeworska	Okres rzymski Wczesne średniowiecze VIII – XII w.
86	Biejowska Wola 3	68-66/12	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Wczesne średniowiecze
87	Biejków 1	68-66/13	Ślad osadnictwa	Kultura przeworska	Okres rzymski
88	Biejków 2	68-66/14	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Kultura przeworska	Okres rzymski Średniowiecze Nowożytność XV – XVII w.
89	Biejków 3	68-66/15	Osada Osada	Kultura łużycka	Epoka brązu – wczesna epoka żelaza Wczesne średniowiecze Średniowiecze VIII – XV w.
90	Biejków 4	68-66/16	Osada Cmentarzysko Ślad osadnictwa	Kultura łużycka Kultura pomorska /kloszowa	Epoka brązu ? Epoka żelaza Średniowiecze XIV – XV w.
91	Biejków 5	68-66/17	Ślad osadnictwa		Neolit ?

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

92	Biejków 6	68-66/18	Ślad osadnictwa Osada		Starożytność Wczesne średniowiecze Średniowiecze XIII – XVII w.
93	Biejków 7	68-66/19	Ślad osadnictwa Osada	Kultura łużycka	Epoka brązu – wczesna epoka żelaza Średniowiecze XV – XVII w.
94	Biejków 8	68-66/20	Osada Osada		Starożytność Wczesne średniowiecze Średniowiecze
95	Biejków 9	68-66/21	Cmentarzysko	Kultura przeworska	Okres późno lateński lub rzymski
96	Biejków 10	68-66/22	Cmentarzysko	Kultura przeworska	Okres wczesnorzymski
97	Pnie 1	68-66/45	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Starożytność Średniowiecze - Nowożytność XII – XVII w.
98	Przybyszew 16	69-65/24	Ślad osadnictwa Osada Osada Ślad osadnictwa		Epoka kamienia – Epoka żelaza Wczesne średniowiecze XIII w. Późne średniowiecze XIV – XVII w. Okres nowożytny XVIII w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

99	Przybyszew 17	69-65/25	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia
			Osada	Kultura łużycka/ grobow kloszowych	Epoka brązu – wczesna epoka żelaza
			Osada	Kultura przeworska	Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski
			Osada		Wczesne średniowiecze X- XII w.
			Osada		Późne średniowiecze XIV – XV w.
			Osada		Okres nowożytny XVI – XVII w.
100	Przybyszew 18	69-65/26	Ślady osadnictwa		Starożytność
			Osada		Wczesne średniowiecze X-XIII w.
			Wieś		Późne średniowiecze – nowożytność XV-XVI w.
			Stajnie dworskie		Nowożytność XVIII – XX w.
			Grób		Nieokreślone
101	Przybyszew 19	69-65/27	Ślad osadnictwa	Kultura łużycka	Epoka brązu – wczesna epoka żelaza
			Ślad osadnictwa		Wczesne średniowiecze XII – XIII w.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

			Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze XIV w.
			Ślad osadnictwa		Nowożytność XVI-XVII w.
102	Przybyszew 20	69-65/28	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia
			Osada	Kultura łużycka	Epoka brązu
			Osada	Kultura przeworska	Młodszy okres przedrzymski – okres rzymski A3-B1
			Osada		Wczesne średniowiecze X-XIII w.
			Osada		Późne średniowiecze – nowożytność XV – XVI w.

5.5. Zweryfikowana Gminna Ewidencja Zabytków

Lp.	Miejscowość, nazwa ulicy	Obiekt , czas powstania	Uwagi
1	Biejkowska Wola	Kapliczka, murowana, XIX/XX w.,	
2	Biejkowska Wola	Spichlerz, murowany, 1 poł. XX w.,	
3	Borowe	Kapliczka, murowana, pocz. XX w.,	
4	Borowe	Budynek straży pożarnej, 1 poł. XX w.,	
5	Daltrozów	Kapliczka przydrożna, murowana, XIX/XX w.,	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

6	Daltrozów 20	Dom, murowany, 1902,	
7	Daltrozów 21	Dom, murowany, 1900-1901,	
8	Jadwigów	Kapliczka przydrożna, 1935,	
9			
10			
11			
12			
13	Lisów	Kapliczka przydrożna, figura św. Jana Nepomucena, murowana, piaskowiec, 1854,	
14	Mała Wieś	Kapliczka przydrożna, kamień, metal, 1922,	
15	Mała Wieś	Kapliczka przydrożna, murowana, XX w.,	
16	Nowy Przybyszew	Dwór, murowany, 1 poł. XX w.,	
17	Nowy Przybyszew	Oficyna dworska, murowana, 1 poł. XX w.,	
18	Nowy Przybyszew	Kapliczka przydrożna, figura Jezusa Chrystusa, murowana, kamień, 1 poł. XX w.,	
19	Osuchów	Kapliczka przydrożna, figura Matki Boskiej, murowana, kamień, 1919,	
20	Piekarty	Dwór, murowany, XIX w.,	
21	Piekarty	Park, XIX w.,	rej. zabytków 696 z 19.12.1957 9/A/78 z 15.12.1978 z 26.04.2011
22	Promna	Kościół, murowany, 1866-1870,	rej. zabytków 369/A/88 z 05.01.1988
23	Promna	Brama kościelna, murowana, 4 ćw. XIX w.,	
24	Promna	Nagrobek na cmentarzu przykościelnym, kamień, piaskowiec, XIX w.,	
25	Promna	Grobowiec Jackowskich na cmentarzu przykościelnym, murowany, 1881,	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

26	Promna	Figura Matki Boskiej, murowana, kamień, 1900-1901,	
27	Promna	Plebania, murowana, XIX/XX w.,	
28	Promna	Kapliczka przydrożna, murowana, XVIII w.,	
29	Promna	Kapliczka przydrożna, murowana, XIX/XX w.,	
30	Promna	Dawny młyn, drewniano-murowany, XIX/XX w.,	
31	Promna	Pałac, murowany, XVIII/XIX w.,	rej. zabytków 8A/78 z 15.12.1978
32	Promna	Park, XIX w.,	rej. zabytków 706 z 20.12.1957 7/A/78 z 15.12.1978
33	Przybyszew	Kościół p.w. św. św. Piotra i Pawła, murowany, 1894-1898,	rej. zabytków 849/A/75 z 15.03.1975 101/A/81 z 18.03.1981
34	Przybyszew	Plebania, murowana, 2 poł. XIX w.,	rej. zabytków 850/A/75 z 15.03.1975 102/A/81 z 06.04.1981
35	Przybyszew	Brama w ogrodzeniu kościoła, 4 ćw. XIX w.,	
36	Przybyszew	Kaplica pogrzebowa przy kościele, murowana, 4 ćw. XIX w.,	
37	Przybyszew	Figura Jezusa Chrystusa, kamienna, 1937.,	
38	Przybyszew	Kapliczka przydrożna, murowana, 1938,	
39	Przybyszew	Dom drewniany, 2 poł. XIX w.,	
40	Przybyszew	Dom drewniany, 1 ćw. XX w.,	
41	Przybyszew	Dom drewniany, XIX/XX w.,	
42			

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

43	Przybyszew	Dom drewniany, 1 ćw. XX w.,	
44	Przybyszew	Zajazd, murowany, 4 ćw. XVIII w.,	rej. zabytków 848/A/75 z 15.03.1975 103/A/81 z 06.04.1981
45	Przybyszew	Dom parafialny, murowany, 1 poł. XX w.,	
46	Rykały	Pałac, murowany, 2 poł. XIX w.,	rej. zabytków 698/A/57 z 19.12.1957 97/A/72 z 30.05.1972 143/A/82 z 15.03.1982
47	Rykały	Oficyna pałacowa, murowana, 2 poł. XIX w.,	
48	Rykały	Czworaki I, murowany, 2 poł. XIX w.,	
49	Rykały	Czworaki II, murowany, 2 poł. XIX w.,	
50	Rykały	Spichlerz, murowany, 1879,	
51	Rykały	Budynek gospodarczy, murowany, 1879,	
52	Rykały	Gorzelnia, murowany, 2 poł. XIX w.,	
53	Rykały	Budynek gospodarczy – obora, murowany, 2 poł. XIX w.,	
54	Rykały	Budynek gospodarczy I, murowany, 2 poł. XIX w.,	
55	Rykały	Budynek gospodarczy II, murowany, 2 poł. XIX w.,	
56	Rykały	Stajnie, murowany, 2 poł. XIX w.,	
57	Rykały	Budynki gospodarcze przy obok gorzelni, murowany, 2 poł. XIX w.,	
58	Rykały	Brama pałacowa, 2 poł. XIX w.,	

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
Gminy Promna na lata 2011 - 2015

59	Rykały	Park, 2 poł. XIX w.,	rej. zabytków 698/A/57 z 19.12.1957 97/A/72 z 30.05.1972 143/A/82 z 15.03.1982
60	Bieńkowska Wola	Park, XIX w.,	rej. zabytków 707 z 20.12.1957
61	Nowy Przybyszew	Park, XIX w.,	rej. zabytków 699 z 19.12.1957

Uwaga !

Rekordy o numerach : 9-10-11-12 oraz 42 zostały wypełnione nieprawidłowo a ponieważ w aktualnie stosowanym oprogramowaniu nie można w nich nanosić poprawek to rekordy te pozostały puste.

Do Gminnej Ewidencji Zabytków wpisano 56 obiektów zabytkowych.

6. Cele, priorytety i kierunki działań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

6.1. Cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Celem programu opieki nad zabytkami w gminie Promna jest wzmocnienie ochrony i opieki nad zabytkami oraz poprawa ich stanu zachowania poprzez opracowanie systemowych rozwiązań realizowanych przez władze gminy. Służą temu :

1. Aktualna inwentaryzacja zasobów zabytkowych gminy (gminna ewidencja zabytków).
2. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy.
3. Wykorzystanie zasobów zabytkowych i walorów gminy.
4. Podejmowanie rozwiązań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i inwestycyjnych.
5. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

6. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
7. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków.
8. Monitoring stanu zachowania i sposobu wykorzystania zabytków.
9. Uwzględnienie wydatków na ochronę zabytków w budżecie gminy.
10. Wypracowanie systemu pomocy finansowej na zabytki, poprzez odpisy podatkowe.
11. Dotacje z budżetu gminy na prace konserwatorskie przy najcenniejszych zabytkach.
12. Promocja dziedzictwa kulturowego zwłaszcza zabytków w rozwoju turystyki.
13. Prowadzenie edukacji na rzecz ochrony dziedzictwa.

Głównym celem programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad zabytkami, która jest istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w gminie, poprzez :

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków i walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków.

Propozycje działań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- aktualizacja inwentaryzacji zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- Gminna Ewidencja Zabytków - bieżąca jej aktualizacja,
- monitoring stanu i sposobów wykorzystania zabytków,
- współpraca z placówkami oświatowymi, stowarzyszeniami, organizacjami społecznymi, fundacjami, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,
- promocja wartości materialnych oraz wartości niematerialnych, dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,

- wypracowanie systemu pomocy finansowej na zabytki, poprzez odpisy podatkowe, w tym usług turystycznych, z kar za zniszczenie i nieprawidłowe użytkowanie zabytków i z innych źródeł,
- prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony dziedzictwa na wszystkich poziomach szkół za szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych i idei małych ojczyzn,
- współpraca z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych w zakresie ochrony obiektów zabytkowych.

6.2. Podstawowe priorytety.

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw wspierających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

Państwo realizuje swoje obowiązki względem zabytków między innymi za pośrednictwem organów samorządowych różnego szczebla. W tym względzie władzom gminy, przypisana została istotna rola w kreowaniu ochrony dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach. Gminy z jednej strony są właścicielem dużej ilości dóbr kultury materialnej, z drugiej strony dysponują aparatem administracyjnym umożliwiającym prowadzenie właściwej polityki względem tej sfery życia publicznego.

Celem tego programu opracowanego w oparciu o gminną ewidencję zabytków jest stworzenie całościowej i wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy Promna realizowanej w 4 - letnich cyklach - etapach, środkami optymalnymi,

dostępny przez gminę, zarówno prawnymi (zapisy dotyczące ochrony zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego) jak też finansowymi (przeznaczenie pewnej części budżetu gminy na ochronę zabytków). Kierunek podejmowanych przez gminę działań, mających na celu szeroko pojętą ochronę dziedzictwa kulturowego, określa gminny program opieki nad zabytkami.

6.3. Działania związane z ochroną zabytków leżących na terenie gminy.

1. Przygotowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do absorpcji programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej.
2. Przygotowanie aktualnych informacji o możliwościach pozyskiwania środków finansowych z zakresu ochrony zabytków (Ministerstwo Kultury, Wojewódzki Konserwator Zabytków, Fundusz Kościelny, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Zwolnienia z podatku VAT). Pomoc mieszkańcom gminy w wyszukiwaniu i pisaniu programów na pozyskiwanie środków finansowych z funduszy unijnych.
3. Podjęcie stosownej uchwały przez Radę Gminy o udzielaniu dotacji na prace remontowe i konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków (dotacje mogą być udzielane osobom posiadającym tytuł prawny do zabytku znajdującego się na terenie gminy i wykażą się wkładem własnym na wykonanie prac).
4. Prowadzenia książki budowlanej obiektu przez właścicieli.
5. Udostępnienie do naukowego badania i dokumentowania zabytku.
6. Prowadzenie prac konserwatorskich restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.
7. Zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie.
8. Korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.
9. Popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.
10. Aktualizacja ewidencji gminnej po dwóch latach obowiązywania programu, polegająca na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących i gruntownie przebudowanych (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji itp.) oraz wprowadzeniu nowych obiektów, dotąd nie objętych ewidencją, a posiadających wartości zabytkowe, ważne dla kulturowej tożsamości regionu.

6.4. Wdrożenie programu.

W realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty ogólne określone w programach rządowych i wojewódzkich, w tym w Krajowym Programie Opieki nad zabytkami oraz w innych dokumentach o charakterze planistycznym i strategicznym, a także narzędzia i środki własne Gminy oraz partnerów uczestniczących w realizacji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora zabytków, państwowych i samorządowych instytucji kultury, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów oraz organizacji pozarządowych.

Powodzenie realizacji programu wymaga współdziałania Wójta zarówno z jednostkami samorządu położonymi na terenie powiatu, województwa tak również z organizacjami poza rządowymi Stowarzyszeniami zajmujących się ochroną zabytków.

Zakłada się, że cele określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą osiągalne w wyniku :

- wspólnego działania władz gminy z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i jednostkami samorządu terytorialnego na bazie związków o charakterze programowym (np. porozumienia, umowy, wspólne podmioty).
- inicjatywy własnej władz powiatu.

7. Instrumenty finansowe

System finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest dość skomplikowany. Najogólniej źródła finansowania tej sfery można podzielić na:

- źródła publiczne (budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, środki Unii europejskiej, inne źródła zagraniczne),
- źródła prywatne (środki osób fizycznych, organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.).

Finansowanie gminnego programu opieki nad zabytkami będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł. Będą to zarówno środki budżetowe jak i fundusze strukturalne, a także środki prywatne.

8. Podsumowanie

Poprzez prowadzenie właściwej polityki władze samorządowe mogą i powinny wytyczać oraz kreować właściwe postawy obywateli wobec zachowanego dziedzictwa. Do najważniejszych zadań w tym względzie należy :

1. Edukacja mieszkańców w zakresie konieczności ochrony miejscowego dziedzictwa kulturowego. Propagowanie idei poszanowania lokalnej specyfiki budowlanej i zachowania ciągłości tradycji. Wskazane są takie inicjatywy jak organizowanie spotkań dla ludności z pracownikami służb konserwatorskich, tworzenie ścieżek edukacyjnych dla młodzieży szkolnej, mające na celu uświadomienia roli zabytków w krajobrazie kulturowym. Mogą temu służyć dydaktyczne ścieżki turystyczne, np. szlak ginących zawodów. Wskazywanie i promowanie najlepszych realizacji inwestycji związanych z zabytkami.
2. Administracyjne egzekwowanie rygorów określonych między innymi w planach zagospodarowania przestrzennego, głównie w zakresie wysokości zabudowy jej charakteru i funkcji, a także ochrony wyznaczonych obszarów i budynków. Ważną rzeczą jest również skuteczna egzekucja prawa budowlanego, a co za tym idzie walka z samowolami budowlanymi. To właśnie prawdopodobnie samowole budowlane przyczyniły się do utraty cech zabytkowych przez znaczną część budynków. Należą do nich głównie wymiany okien, najczęściej wiążące się z poszerzeniem otworów, zmiany kształtu dachu, dowolny dobór poszycia, zbijanie tynków i docieplanie kosztem podziałów architektonicznych wystroju.
3. Ochrona i promocja odrębnych cech lokalnych, pielęgnacja tradycji oraz poszanowanie dla technicznego i przemysłowego dziedzictwa gminy.
4. Rozwój i promocja walorów turystycznych, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych, a w szczególności zespołów rezydencjonalno-folwarcznych.
5. Monitoring umów dotyczących sprzedaży zabytków osobom i przedsiębiorstwom prywatnym, pod kątem realizacji zobowiązań tych podmiotów względem zakupionych obiektów.
6. Wykorzystanie zabytkowych zasobów gminy do aktywizacji gospodarczej np. w obszarze turystyki i rekreacji.
7. Współpraca ze służbami konserwatorskimi województwa.

8.1. Zakres ochrony konserwatorskiej dla obiektów ujętych w rejestrze zabytków:

Wszelkie działania projektowe, remontowe i inwestycyjne związane z tymi obiektami wymagają pozwolenia Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

8.2. Zakres ochrony konserwatorskiej dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków :

wymaga zachowania: bryły obiektu i dachu co do kształtu i materiału, podziałów w elewacji, wystroju architektonicznego, stolarki okiennej i drzwiowej co do wielkości, kształtu, wewnętrznych podziałów oraz detalu ozdobnego. Dopuszcza się stosowanie nowych technologii we wnętrzu obiektu.

Wszelkie działania projektowe, remontowe i inwestycyjne związane z tymi obiektami, wykraczające poza wyżej wymieniony zakres, wymagają uzgodnienia z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustala się następujące zadania, które powinny być uwzględniane przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, wspierające właścicieli lub posiadaczy zabytków, wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a mianowicie:

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
2. Wyeksponowania poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
3. Zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.
4. Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Realizacji przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.